A nemzeti szinházak problémái.

Irta Hevesi Sándor.

I.

A szinházi válság, amely a háboru után való infláció elmulásával világszerte kifakadt (s csak bizonyos amerikai területeket kimélt meg), az európai nemzeti szinházakat sem kerülhette el, amelyek a legutolsó esztendők alatt teljesen uj és szokatlan helyzetbe jutottak. A nemzetközi szinházi válság okait nem akarom itt kutatni, mindössze is rámutatok arra az uralkodó tünetre, amely talán mindennél többet megmagyaráz és ez a szinháznak *merő üzleti vállalkozássá való átalakulása.*

Hogy minden félreértésnek elejét vegyem, a szinház még akkor is, amikor elsőrendü müvészi intézmény: bizonyos mértékig szükségszerüen üzleti vállalkozás, ami annyit jelent, hogy nem szabad és nem lehet pusztán állami segélyből vagy mecenások támogatásából élnie, hanem benne is kell lenni bizonyos életerőnek, mely a társadalomból, illetve a társadalom müvészi szükségleteiből és igényeiből táplálkozik. *Goethe,* aki egy emberöltőn keresztül igazgatója volt egy nemzeti (vagy inkább állami) szinháznak, olyan világosan érezte ezt, hogy a saját szubvenciójára csak bizonyos, meghatározott összeget kért, abban a meggyőződésben, hogy bár egy igazán müvészi szinház nem tudja magát teljesen eltartani, viszont egy teljesen kitartott szinház sohasem lehet igazán müvészi intézmény, mert elveszti minden kapcsolatát az élettel és a közönséggel. Hogy ez a helyes, kifogástalan, sőt megtámadhatatlan elv a gyakorlatban hogyan festett: köztudomásu dolog. Goethenek, a legnagyobb költőnek és legnagyobb müvésznek vezetése alatt a weimari szinház legsürübben adott szerzője nem Goethe volt, nem Schiller, nem Lessing, nem Shakespeare és nem Molière, hanem *Kotzebue;* az a Kotzebue, akit Goethe utált, de akit ő maga is leghasznosabb és legszükségesebb szerzőjének itélt. Schiller Wallensteinjének előadását nem a weimari herceg részéről kiutalványozott szubvenció tette lehetségessé, hanem Kotzebue sok pénztári sikere.

De ha a szinház igazi életéhez és virulásához elengedhetetlenül hozzátartozik, hogy bizonyos mértékig üzleti vállalkozás legyen (közönség nélkül minden szinház halott), a szinház, melyet Goethe még csak *„ein kurioses Institut"*-nak nevezett, végzetes intézménnyé válik, ha merőben üzletté lesz és megtagadja a maga különös, hagyományos és *felemás természetét, amely éppen a müvészi és üzleti szempontok finom és kényes, sőt kockázatos egyensulyában rejlik.*

A szinház mai világkrizisét éppen az a tünet jellemzi, hogy a szinházak eléggé gyors iramban merő üzleti vállalkozásokká alakulnak át s elvágnak minden köteléket, amely őket a város, a társadalom, a nemzet multjához kapcsolta, megszünnek, mint élő, önálló, öncélu intézmények s már-már csak mint kereskedelmi objektumok szerepelnek.

Ez pedig részleteiben igy értendő: A háboru előtt minden komoly, jóravaló szinház (még az operette-szinházak egy része is) legalább is két, sőt három dologgal rendelkezett: szintársulattal, amely együttes volt, müsorral, amely bizonyos irányt jelentett és hagyománnyal, amely a társulatot a müsorral egybekapcsolta, ugy hogy a magánszinházak (vagy boulevard-szinházak) határozott rokonságot mutattak a nemzeti vagy állami szinházakkal s a különbség főkép abban nyilvánult, hogy kisebb müsorral, kisebb társulattal dolgoztak, sokkal kevesebb klasszikussal és sokkal több modern anyaggal. De a nagy háboru előtt például nem volt lényeges különbség a bécsi Burgtheater és a bécsi Volkstheater között.

Az utolsó esztendők alatt mindez gyökeresen megváltozott. A világvárosok repertoirszinházai nagyrészt beszüntették az ugynevezett változatos müsort, megkezdődött a daraboknak amerikai módszerrel való kihasználása, vagyis a szinházak önkénytelenül rátértek arra a gyakorlatra, hogy egy darabot anynyiszor adnak, ahányszor csak lehet. Igy aztán megszülettek a százas és kétszázas sorozatok azokban a szinházakban is, amelyek boldog békeidőben egy évadban legföljebb harmincszor hozták vagy hozhatták szinre ugyanazt a darabot.

Ezt a módszert könnyü elitélni és nehéz megszüntetni. Könnyü az igazgatók kapzsiságából magyarázni és nehéz megállapitani róla az igazságot, mert itt az okok egész szövevényével állunk szemközt. A világvárosok szinházjáró közönsége az utolsó két évtized alatt váratlan mértékben nőtt meg s levenni a müsorról egy darabot, amely tele házakat csinál: nemcsak józan ész ellen való dolog, de gyakorlatilag keresztülvihetetlen. Ha akadna ilyen igazgató, szembe találná magát a szerzővel, a szinésszel s a saját üzleti könyveivel, amelyek a mai anyagdrágaság mellett sokkal nagyobb erővel zsarnokoskodnak rajta, mint valaha is a háboru előtt. Az első százas és kétszázas drámai sorozatok elkerülhetetlen következménye lett a müsornak, társulatnak és hagyománynak felborulása. Az igazgatók rájöttek arra, hogy esetleg egy-két darab elegendő egy évadra s igy gondjuk volt arra, hogy ne tartsanak költséges társulatot, amelynek egyik fele sétál, amig a másik fele dolgozik s még egy döntő lépést tettek Amerika felé, ahol az üzlet tudvalevőleg azzal kezdődik, hogy a vállalkozónak van egy darabja, amelyhez aztán szereplőket szerződtet, rendezőt s csak a legutoljára szerez hozzá — szinházat.

II.

Kérdés már most, hogy ez a rohamos és gyökeres átalakulás mi módon és milyen mértékben érintette a nemzeti vagy állami szinházakat, amelyek mindenütt Európában éppen azért részesülnek állami támogatásban, hogy fenntartsák a szinházak három igazi, éltető elemét: a müsort, a társulatot és a hagyományt? Milyen problémák elé kerültek az állami szinházak az uj rendben vagy az uj rendetlenségben s mikép oldhatják meg ezeket a problémákat?

Nyilvánvaló, hogy a magánkézen vagy városi kezelésben levő repertoire-szinházak átalakulásával a nemzeti vagy állami szinházaknak még fontosabb feladatává lett, hogy őrizzék, ápolják és fejlesszék a szinház intézményében rejlő hagyományos és müvészi értékeket, amelyek lenyulnak a nemzeti élet legmélyebb gyökeréig, de az is bizonyos, hogy az infláció elmulásával beállott gazdasági és anyagi helyzet éppen e legmüvészibb és legnehezebb feladatuk teljesitésében egyenesen gátolja e szinházakat. Nézzük Európa legelső állami szinházát, legrégibb és legtradicionálisabb nemzeti szinházát, a Comèdie Française-t. Mi a Comèdie Française jelenlegi helyzete? Helyárai természetesen kisebbek, mint békében voltak, állami szubvenciója lényegesen kisebb, tagjainak jövedelme jóval szerényebb. Mi az eredménye ennek az áldatlan helyzetnek? Békeidőben évtizedek alatt mindössze kétszer vagy háromszor történt meg, hogy egy kiváló tag elhagyta a francia nemzeti szinházat. S azok is olyan tagok voltak, mint Coquelin vagy Sarah Bernhardt, akik elhagyták Molière házát, hogy az egész világon hirdessék Franciaország dicsőségét. Ma minden esztendőben legalább egy-két tag kiválik a Comèdie-ből, nem Európa vagy Amerika, hanem csak a párisi boulevard kedvéért, ahol *sokkal jobban megfizetik.* Békében nem volt nagy a különbség, ma a boulevard-szinház igen könnyen csábithatja magához a Comèdie legjobb szinészét. De ez még nem a legnagyobb veszedelem. A bennmaradtak, a ki nem váltak, a hüségesek szintén elégedetlenek s hogy anyagi helyzetükön javithassanak, rendes szabadságidejükön tul is vendégszereplésekre járnak, vannak azután a közös vendégszereplések, ugy hogy a Comèdie Française ma sokkal kevesebb uldonságot ad, mint békében s e nehéz körülmények között csak az a kivételes szerencséje tartja fenn, hogy a francia, akit igen sokan *sovén*-sége miatt gunyolnak, a szó legjobb, legnemesebb és leghasznosabb értelmében *sovén,* nem frázisokat szaval a multjáról, nem harsogja ki hagyománytiszteletét, hanem *minden idegszálával benne él a saját multjában.* Corneille és Racine nem irodalomtörténet az ő szemében, hanem eleven valóság. Molière nem elavult komédiázó (mint a németek mondják), hanem eleven mulatság, a Comèdie Française müsorának több, mint fele régi irodalom, ugynevezett elavult szinház, amelyet egy nagy nemzet őszinte érzése állandóan megujit és feltámaszt, szóval a Comèdie Française erejének legnagyobb része ma is abban áll, hogy a francia közönség a régi francia irodalmat a maga életéhez és müveltségéhez *elengedhetetlenül* szükségesnek tartja. S nem szabad azt hinnünk, hogy ez mindig igy volt. Ugyanazokra a francia klasszikusokra, akik ma állandóan telt házakat csinálnak, a mult század első felében kimondották, hogy unalmasak, elavultak és érdektelenek. Ritkán adták őket, akkor is üres ház előtt. *Rachel* hozta ujra divatba Racinet és Corneillet, de Racheljük azóta sem volt a franciáknak, de most már az sem fontos nekik, hogy van-e Corneillehez Racheljük és Victor Hugóhoz Mounet-Sullyjük. Megnézik Corneillet Segond Weberrel és Viktor Hugot Lambert filsszel, mert Corneille a fontos, Victor Hugo a fontos, a francia hagyomány, a francia nyelv, a francia müveltség a fontos. A Comèdie Française-nek legsürübben adott drámairója sem élő iró; Alfred de Musset, a *Spectacles dons fauteuil* irója, ugynevezett könyvdrámák szerzője a huszadik századbeli Comèdie Française legnépszerübb irója.

Karácsonyi occasio
Mössmer József
Petőfi Sándor-utca 12

Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer Varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a világvárosi üzletének kirakatában látha a Tündérujjak Magyar Kézimu ajándék-abroszát és a 10 — Singer varrógép 33. sz. a. vi tában láthat Kézimunka U 10 matring Fl R.-T. VI., And városi üzletének Tündérujjak Ma ajándék-abroszát é — Singer varrógép 33. sz. a. világváro ban láthatja a Tünd munka Ujság ajánde matring Flossint. — R.-T. VI., Andrássy-ut városi üzletének kiraka Tündérujjak Magyar K ajándék-abroszát és a 10 — Singer varrógép R.-T. 33. sz. a. világvárosi üzle tában láthatja a Tündéru Kézimunka Ujság ajándék-a 10 matring Flossint. — Si gép R.-T. VI., Andrássy-ut világvárosi üzletének kirakatáb a Tündérujjak Magyar Kézimu ajándék-abroszát és a 10 matring — Singer varrógép R.-T. VI., An 33. sz. a. világvárosi üzletén rakatában láthatja a Tündérujjak M Kézimunka Ujság ajándék-abroszát 10 matring Flossint. — Singer v gép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz világvárosi üzletének kirakatában hatja a Tündérujjak Magyar Kézimun Ujság ajándék-abroszát és a 10 matri Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI. Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka

Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varr VI., Andrássy-ut 33. sz. té- nek kirakatáb k Magyar

TÜNDÉRUJJAK
MAGYAR KÉZIMUNKA UJSÁG
SZERKESZTŐSÉGE
BUDAPEST,
IV., SZERVITA-TÉR 8.
TELEFON: T. 142–58.

Budapest, 1927 december 24

Nagyságos Asszony!

Fáradjon el a Singer Varrógép R.-T. Andrássy-ut 33. szám alatti nagyvárosi üzletéhez és tekintse meg a kirakatban elhelyezett kézzel himzett gyönyörü magyarmintás lenvászon abroszt, amelyet előrajzolva 10 matring „Flossin" himzőfonállal ingyen kap mindenki, aki lapunkra egy évre P 14.40-ért előfizet. Az ajándék értéke 20 pengő.

Kiváló tisztelettel
Tündérujjak
Magyar Kézimunka Ujság

ujjak ndék-abro- ossint. — Singer v ., Andrássy-ut 33. sz. a. üzletének kirakatában lát- ha Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában lát-

hatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát s a 10 matring Flossint. — Singer rrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. a. világvárosi üzletének kirakatában atja a Tündérujjak Magyar Kézi- ta Ujság ajándék-abroszát és a 10 g Flossint. — Singer varrógép VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világ- üzletének kirakatában láthatja a ijak Magyar Kézimunka Ujság abroszát és a 10 matring Flos- Singer varrógép R.-T. VI., And- 33. sz. a. világvárosi üzleté- tában láthatja a Tündérujjak zimunka Ujság ajándék-ab- o matring Flossint. — Singer T. VI., Andrássy-ut 33. sz. üzletének kirakatában lát- ujjak Magyar Kézimunka abroszát és a 10 matring ger varrógép R.-T. VI., sz. a. világvárosi üzleté- láthatja a Tündérujjak a Ujság ajándék-ab- ng Flossint. — Singer Andrássy-ut 33. sz. ek kirakatában lát- Magyar Kézimunka t és a 10 matring rrógép R.-T. VI., ilágvárosi üzleté- a Tündérujjak g ajándék-ab- lossint. — Singer VI., Andrássy-ut 33. sz. osi üzletének kirakatában lát- a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flossint. — Singer varrógép R.-T. VI., Andrássy-ut 33. sz. a. világvárosi üzletének kirakatában láthatja a Tündérujjak Magyar Kézimunka Ujság ajándék-abroszát és a 10 matring Flos-

Amputáltaknak megváltás az
Embervédelmi Kiállitáson aranyéremmel kitüntetett
A. A MARKS-féle amerikai
gummilábfejes műláb.
Alegtökéletesebb!
Törés kizárva. Zajtalan, puha és kényelmes járás 10—15 évi tartósság mellett.

Magyarországi egyedüli gyártója
Szikla D orvosi müszergyáros
Budapest, VIII., Rakoczi-ut 19
Urania-Szinhaz mellett. Telefon Józse 121—15. Kérjen prospektust